

BIBLICUM ŚLĄSKIE

KURS WPROWADZAJĄCY

Wykład VII – Dyscypliny biblistyki

Dyscypliny biblijne czyli co pomaga zrozumieć Pismo Święte?

Poprawnym odczytaniem treści zawartych w Piśmie Świętym zajmuje się biblistyka. Nauka ta ma charakter interdyscyplinarny. A to dlatego, że poznawanie Biblii wymaga wiedzy z różnych dziedzin, m. in. znajomości co najmniej dwóch starożytnych języków (hebrajskiego i greki), zdolności interpretacji tekstów literackich, a także orientacji w realiach kulturowych, historycznych i geograficznych starożytnego Bliskiego Wschodu.

Współczesna biblistyka obejmuje więc cały zespół dyscyplin naukowych. Jedne wprowadzają do pracy nad Pismem Świętym (introdukcje biblijne), inne stanowią główny trzon badań Biblii (egzegeza i teologia biblijna), a jeszcze inne są pomocą do tego studium (archeologia, geografia i historia starożytna).

Introdukcja biblijna – wprowadzenie w zjawisko Pisma Świętego

Przygotowaniem do lektury Pisma Świętego i pomocą w zrozumieniu czym jest Biblia jest *wstęp do Pisma Świętego*, zwany też *introdukcją biblijną*. W zależności od zakresu podejmowanej tematyki wyróżnia się wstęp ogólny i wstęp szczegółowy do Pisma Świętego. Wstęp ogólny przybliży zagadnienia dotyczące obydwu Testamentów, a więc wspólne dla całej Biblii. Natomiast wstęp szczegółowy zajmuje się konkretnymi księgami Pisma Świętego.

Kwestie podejmowane przez wstęp ogólny tradycyjnie nazywa się traktatami. Introdukcja ogólna obejmuje zatem cztery traktaty: *traktat o natchnieniu Biblii*, *traktat o kanonie*, *traktat o tekście* i *traktat o hermeneutyce*.

Traktat o natchnieniu informuje, że zgodnie z wiarą Kościoła, istnieją księgi zawierające Słowo Boże wyrażone ludzkim językiem. Pierwsza część introdukcji ogólnej wyjaśnia więc zjawisko natchnienia biblijnego oraz jego konsekwencje dla tekstu biblijnego – nieomyślność i świętość.

Następnie *traktat o kanonie Pisma Świętego* wylicza księgi, które według Kościoła są pochodzenia Bożego oraz opisuje zjawisko literatury apokryficznej. Ukazuje też historię kształtowania się kanonu biblijnego i przedstawia kryteria, którymi kierowano się przy rozpoznawaniu natchnienia i orzekaniu kanoniczności danego pisma.

Trzeci z traktatów zajmuje się stanem tekstu biblijnego i uzasadnia, że księgi natchnione zachowały się w swej istocie nieskażone. Pomimo długich wieków przekazywania tekstu Pisma Świętego, obecny tekst Biblii jest tym samym, który wyszedł spod ręki autora natchnionego. Podaje zasady dochodzenia do tzw. tekstu krytycznie pewnego. Jego ustalenie otwiera drogę do poprawnej interpretacji biblijnej.

Ostatni traktat introdukcji ogólnej do Pisma Świętego, *traktat o hermeneutyce*, dotyczy zrozumienia i wyjaśnienia prawdy Bożej zawartej w tekście biblijnym. Przynosi więc informacje o sensie Pisma Świętego (*noematyka*), przedstawia praktyczne reguły odnajdywania tego sensu, czyli zasady interpretacji Biblii (*heurystyka*) oraz ukazuje sposoby wyłożenia poznanego sensu biblijnego (*proforystyka*).

Tematyka wstępu szczegółowego do Pisma Świętego skupia się wokół zagadnień dotyczących środowiska i okoliczności powstania określonej księgi, podejmuje kwestie dotyczące autora i adresatów tego pisma, a także struktury i stylu tekstu. Wstęp szczegółowy nie tylko przygotowuje bezpośrednio do egzegezy biblijnej, ale omawiając także treść i charakterystyczne tematy teologiczne, wkracza na jej teren i staje się nawet jej częścią.

Dyscypliny zasadnicze - egzegeza i teologia biblijna

Główny trzon badań Pisma Świętego stanowią dwie dyscypliny naukowe: *egzegeza biblijna* i *teologia biblijna*.

Egzegeza biblijna to dyscyplina, której zadaniem jest „wydobycie na jaw” znaczenia tekstu (greckie słowo *egzegeomai* znaczy „wydobywać na zewnątrz”). Nauka ta zajmuje się analizą wszystkich słów i zdań tekstu biblijnego, tak by dotrzeć do pełnego ich zrozumienia. To poszukiwanie znaczenia Pisma Świętego dokonuje się w oparciu filologię biblijną, krytykę tekstu, krytykę literacką, archeologię oraz historię religii i świata starożytnego Bliskiego Wschodu. Dopiero odwołanie się do tych wszystkich dziedzin pozwala na właściwe odczytanie biblijnego tekstu i zaktualizowanie dla współczesnego człowieka.

Dругa z głównych dyscyplin biblistyki - teologia biblijna, stanowi zwieńczenie badań biblijnych. Wydobyte przez egzegezę treści pism biblijnych zostają uporządkowane i ułożone w zwarty wykład nauki Pisma Świętego. Egzegeza wyjaśnia zdanie po zdaniu, natomiast teologia biblijna ujmuje tematy biblijne w pewien system, który pozwala ukazać słowo Boże w całej jego pełni.

Teologia biblijna przedstawia więc cały zbawczy plan Boga, od stworzenia do paruzji (powtórnego przyjścia Chrystusa). Odkrywa etapy rozwoju poszczególnych idei biblijnych np. nauki o Duchu Świętym, idei przymierza czy mesjasza. A także w kontekście literatur pozabiblijnych, ukazuje rewolucyjną nowość biblijnego spojrzenia na Boga, człowieka i

świat. W końcu rozróżnia tematy na te, które autorzy natchnieni specjalnie podkreślali, i te które potraktowali marginesowo.

Syntezy teologii biblijnej opierają na trzech prawdach dotyczących objawienia. Po pierwsze, uwzględniają jedność Biblii, czyli wzajemne powiązanie Starego i Nowego Testamentu, po drugie, biorą pod uwagę stopniowy rozwój prawdy Bożej na kartach Pisma Świętego, po trzecie, kierują się faktem, że pełnia objawienia dokonuje się w Nowym Testamencie.

Z jedności i ciągłości objawienia biblijnego wynika fakt, że pouczenie Boże nie stanowi luźnych prawd, ale są one wewnętrznie powiązane. Myśli i wątki raz podjęte powracają na nowo wyrażone. Rzeczywistości Starego Testamentu są wyobrażeniami rzeczywistości przyszłych i odpowiadają im realizacje w Nowym Testamencie. Wyraża to zasada: *„W Starym Testamencie kryje się Nowy, w Nowym Testamencie nabiera blasku Stary”*

Rzecz dzieje się tak, że rozwój objawienia ukazuje stopniowe odsłanianie przez Boga idei biblijnych. Przemawiając do człowieka Bóg zaczynał od bardzo prostych i nielicznych prawd, tak by przez coraz to nowe pouczenia przekazać wszystko co zamierzył.

W końcu, ten nieprzerwany i istotny rozwój objawienia sprawia, że dana prawda odsłania się w Nowym Testamencie w całej pełni. W stosunku do Starego Testamentu, ukazuje się ona na wyższym poziomie. To przeniesienie idei na wyższy poziom nazywa się transpozycją.

Gdy wykład treści biblijnych dotyczy całego Pisma Świętego, wtedy mówi się o ogólnie o teologii biblijnej. Gdy synteza odnosi się do Starego lub Nowego Testamentu wtedy nazywa się ją teologią Starego Testamentu lub teologią Nowego Testamentu. W przypadku ograniczenia zakresu rozważań do jednego autora lub jednej księgi, określa się je np. teologią św. Pawła, teologią Janową lub teologią Listu do Galatów. Możliwe jest także zacieśnienie problematyki do jednego tematu z Biblii np. biblijnej teologii kapłaństwa.

Badania na terenie biblistyki, egzegezy i teologii biblijnej, można obrazowo porównać do pracy archeologa. Tak jak archeolog poszukuje śladów cywilizacji ludzkiej w ziemi, tak biblista poszukuje śladów Bożego objawienia na kartach Pisma Świętego. Znaleziony materiał archeolog oczyszcza, identyfikuje i opisuje. Biblista natomiast posiadane teksty stara się zrozumieć (oczyszczenie), zinterpretować (identyfikacja) i zapisać otrzymane wyniki. Tym wszystkim zajmuje się dział egzegezy.

Następnie wydobyte przez egzegezę prawdy biblijne, teolog biblijny zbiera i układa w zwarty system. Przedstawienie dokonanej syntezy można porównać do ekspozycji muzealnej. Tak jak archeologiczne eksponaty, tak treści biblijne można systematyzować według różnych kryteriów. A wszystko po to, by to co zostało odkryte, poznane i zrozumiane uczynić przystępnym dla wszystkich zainteresowanych.

Dyscypliny pomocnicze - od filologii biblijnej do historii starożytnej

Pierwszą dyscypliną pomocniczą biblistyki, z której korzysta egzegeza jest filologia biblijna. Nauka ta obejmuje studium języków w jakim zostało napisane Pismo Święte - hebrajskiego, aramejskiego i greckiego, a także języków kultur ościennych Izraela - ugaryckiego, akadyjskiego, syryjskiego i arabskiego. Sięganie do tekstu w języku autora natchnionego, wiąże się z wejściem w jego doświadczenie ludzkie uformowane przez określoną kulturę i wizję świata. Nawet najlepszy przekład nie jest w stanie zastąpić oryginału, ponieważ każde tłumaczenie jest już w pewnym sensie interpretacją i przeniesieniem treści w nową rzeczywistość językową.

Kolejną dziedziną wspomagającą poszukiwania sensu biblijnego jest tzw. krytyka biblijna. Obejmuje ona krytykę niższą, zwaną krytyką tekstu i krytykę wyższą, określaną krytyką literacką.

Krytyka niższa ustala pierwotne brzmienie tekstu, uwalnia go od zniekształceń kopistów oraz oczyszcza z dodatków i braków jakie w procesie przekazywania wkradły się w biblijne księgi. Natomiast krytyka wyższa zajmuje się Biblią jako dziełem literackim. Najpierw rozpoznaje formę jaką mu nadał autor natchniony, by wyrazić swoje orędzie, a więc określa gatunek literacki księgi bądź fragmentu biblijnego (*Formgeschichte*), następnie bada proces przekazu tego orędzia w tradycji ustnej (*Traditionsgeschichte*), na końcu określa wkład redaktora ukształtowanie jego zapisu (*Redaktionsgeschichte*).

Dalsze dyscypliny pomocnicze biblistyki to historia Izraela i ówczesnych cywilizacji – Egiptu, Asyrii, Babilonii, Persji, Grecji i Rzymu, geografia Palestyny i starożytnego Bliskiego Wschodu oraz archeologia biblijna.

Trudno sobie wyobrazić zrozumienie tekstu bez wiedzy o wykopaliskach z terenów biblijnych, bez podstawowych informacji o kontekście historycznym i kulturowym wydarzeń biblijnych, o położeniu miast, ukształtowaniu terenu, czy środkach komunikacji na starożytnym Bliskim Wschodzie, a przede wszystkim w Palestynie.

Przykładowo, wiele zapisów w Ewangeliach byłoby niezrozumiałych, gdyby nic się nie wiedziało o Herodzie, o sytuacji politycznej i administracyjnej w czasach Jezusa, o religijności faryzeuszy i członków innych ugrupowań społecznych ówczesnego Izraela.

Podsumowując: Biblistyka jest nauką wykorzystująca zdobycze wielu dyscyplin naukowych. To naukowe podejście do poszukiwania znaczenia tekstu biblijnego ukazuje troskę o autentyczne odczytanie przesłania jakie Bóg chciał wyrazić poprzez autorów natchnionych. Odwoływanie się w egzegezie i teologii biblijnej do języków biblijnych, krytyki literackiej i

realiów historyczno-geograficznych jest nie tylko pomocą w zrozumieniu Biblii, ale chroni ponadto wyjaśnianie Pisma Świętego przed subiektywizmem i pułapką wykorzystywania tekstu biblijnego dla wsparcia własnych idei.

ks. dr Tomasz Kusz